

<https://li01.tci-thaijo.org/index.php/pajrmu/index>

บทความวิจัย

การศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรต้นแบบในจังหวัดนราธิวาส

ประจักษ์ เทพคุณ¹ และ อภิญญา รัตนไชย^{2*}

¹หลักสูตรการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน สาขาวิชาวนวัฒนกรรมการเกษตรและการจัดการ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประเทศไทย 90110

²สาขาวิชาวนวัฒนกรรมการเกษตรและการจัดการ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประเทศไทย 90110

ข้อมูลบทความ	บทคัดย่อ
Article history รับ: 11 กันยายน 2567 แก้ไข: 1 พฤศจิกายน 2567 ตอบรับการตีพิมพ์: 7 ธันวาคม 2567 ตีพิมพ์ออนไลน์: 26 ธันวาคม 2567 คำสำคัญ คุณลักษณะ เกษตรกรต้นแบบ เกษตรกรผสมผสาน ความสำเร็จของเกษตรกร	การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ (2) วิเคราะห์คุณลักษณะที่สำคัญของเกษตรกรต้นแบบจังหวัดนราธิวาส เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเกษตรกรต้นแบบที่มีอายุระหว่าง 25-60 ปี มีประสบการณ์ทำการเกษตรมากกว่า 5 ปี และเคยได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่น จำนวน 20 ราย ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือร่วมกับการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรต้นแบบส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 50.60 ปี จบการศึกษามากกว่าภาคบังคับ มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ย 23.90 ไร่ มีประสบการณ์ทำเกษตรมากกว่า 20 ปี ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร มีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 540,792 บาทต่อปี ทุกคนทำการเกษตรในรูปแบบเกษตรผสมผสาน ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมี และเกือบทั้งหมดมีใบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร GAP ปัญหาสำคัญในการทำเกษตรคือโรคและแมลงศัตรูพืช คุณลักษณะสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรต้นแบบ ประกอบด้วย (1) การรู้จักตัวเอง (2) การบริหารจัดการ (3) ความคิดสร้างสรรค์และการมีนวัตกรรม (4) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (5) ทักษะการประสานงานและการสร้างเครือข่าย (6) ทักษะการถ่ายทอดความรู้ (7) ความกล้าเสี่ยง (8) ความอดทน (9) การมีจิตสาธารณะ (10) ความใฝ่รู้ตลอดเวลา และ (11) ความภาคภูมิใจในอาชีพ โดยสามารถนำคุณลักษณะเหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรรายอื่น ๆ การปรับปรุงนโยบายส่งเสริมการเกษตร และการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

บทนำ

การพัฒนาภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน มุ่งเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการจัดความยากจน การสร้างความมั่นคงทางอาหาร การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน รวมถึงการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาภาคการเกษตรที่มุ่งสู่การเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรให้มีสมรรถนะด้านการเกษตรที่เพิ่มขึ้น และ

สามารถปรับตัวกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021) ซึ่งสมรรถนะเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ช่วยพัฒนาศักยภาพบุคคลในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสามารถสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย หรืออาจจะมากกว่าเป้าหมายที่กำหนด โดยมีองค์ประกอบของความรู้ ทักษะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล และเจตคติ (Prasertsin et al., 2021) โดยคุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา ประกอบด้วย การมีความรู้และทักษะในการผลิต การจัดการและการตลาด มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ยังต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

*Corresponding author

E-mail address: apinya.r@psu.ac.th (A. Ratanachai)

Online print: 26 December 2024 Copyright © 2024. This is an open access article, production, and hosting by Faculty of Agricultural Technology, Rajabhat Maha Sarakham University. <https://doi.org/10.14456/paj.2024.58>

(Department of Agricultural Extension, 2021b) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรยั่งยืนที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (Office of Agricultural Economics, 2019)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการคัดเลือกและยกย่องเกษตรกรต้นแบบที่มีผลงานโดดเด่น ตามแนวทางการพัฒนาการเกษตรของประเทศ โดยพิจารณาจากคุณลักษณะและผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ในหลายสาขา ได้แก่ สาขาทำสวน สาขาไร่นาสวนผสม สาขาทำไร่ สาขาอาชีพทำนา และสาขาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) มีการคัดเลือกตามลำดับขั้นตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับเขต จนถึงระดับประเทศ เพื่อเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรรายอื่นในการพัฒนา และยกระดับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Department of Agricultural Extension, 2021a) ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2557 – 2567) จังหวัดนราธิวาสมีเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่นในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับประเทศ รวมจำนวน 60 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับเกษตรกรรายอื่น อย่างไรก็ตามจากรายงานแผนพัฒนาจังหวัดนราธิวาส พบว่าเกษตรกรในพื้นที่ประสบปัญหาสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต การบริหารจัดการ การตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และทักษะการเป็นผู้ประกอบการ อีกทั้งการผลิตยังคงพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก ส่งผลให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำกว่ามาตรฐาน และมีปัญหาด้านคุณภาพของผลผลิต (Narathiwat Province, 2022)

ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญในการสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1 การขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 2 การขจัดความหิวโหย และเป้าหมายที่ 12 การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ผ่านการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้มีความสามารถในการผลิตที่มีประสิทธิภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ในหมวดหมู่ที่ 1 ที่มุ่งพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง โดยผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะเกษตรกร การปรับปรุงนโยบายส่งเสริมการเกษตร และการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่ตอบสนองความต้องการของเกษตรกร อันจะนำไปสู่การยกระดับภาคการเกษตรของประเทศอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรต้นแบบของจังหวัดนราธิวาสที่ได้รับการคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่นในระดับจังหวัด/ระดับเขต/

ระดับประเทศ ในช่วงระยะเวลา 10 ปี (ระหว่าง ปี พ.ศ. 2557-พ.ศ. 2567) จำนวน 60 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นเกษตรกรที่มีอายุอยู่ระหว่าง 25 - 60 ปี เคยได้รับการคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรดีเด่นในสาขาใดสาขาหนึ่ง มีประสบการณ์ในการทำเกษตรไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 20 คน ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรที่ได้รับรางวัลในสาขาอาชีพทำสวน จำนวน 4 คน สาขาอาชีพไร่นาสวนผสม 9 คน สาขาอาชีพทำไร่ 2 คน สาขาอาชีพทำนา 2 คน และสาขาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) 3 คน ซึ่งคัดเลือกมาจากทุกอำเภอในจังหวัดนราธิวาส เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกต ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเกษตร มุมมองเกี่ยวกับอาชีพ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ความรู้ ทักษะ ทศนคติ คุณลักษณะที่สำคัญของเกษตรกร ปัญหาอุปสรรคในการทำเกษตร และข้อเสนอแนะจากเกษตรกร ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Consistency: IOC) เท่ากับ 0.96 เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน 2567 ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลและวิจารณ์ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ

1.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรต้นแบบ พบว่าเกษตรกรต้นแบบเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 90 อายุเฉลี่ย 50.60 ปี นับถือศาสนาพุทธ และอิสลามจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 55 และ 45 ตามลำดับ ส่วนมากสมรสแล้ว จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 65 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า ร้อยละ 30 เป็นสมาชิกศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 95 รองลงมาคือ สมาชิกกลุ่มแปลงใหญ่ ร้อยละ 85 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.95 คน ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองโดยได้รับมรดกที่ดินเพื่อทำเกษตรมาจากครอบครัว พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 23.90 ไร่ เกษตรกรที่มีพื้นที่การเกษตรน้อยกว่า 25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 65 ส่วนมากมีประสบการณ์ในการทำเกษตรมากกว่า 20 ปี ร้อยละ 80 เกือบทั้งหมดมีแรงงานในครัวเรือนที่ทำงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 3.20 คนต่อครัวเรือน รายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 540,792 บาท ต่อปีต่อครัวเรือน เกษตรกรที่มีรายได้จากภาคการเกษตรน้อยกว่าค่าเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 60 ส่วนมากใช้เงินของตนเองในการลงทุนทำการเกษตรเพียงแหล่งเดียว คิดเป็นร้อยละ 75 และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลที่ได้ทำการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่า

ประสบการณ์ในการทำเกษตรที่ยาวนาน การมีที่ดินและเงินทุนเป็นของตนเอง ระดับการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง รวมถึงการเข้าถึงองค์ความรู้และเทคโนโลยีผ่านการเป็นสมาชิกองค์กรทางการเกษตร เป็นสิ่งช่วยให้เกษตรกรสามารถพัฒนาศักยภาพ และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สอดคล้องกับ Sapbamrer & Thammachai (2020) ซึ่งระบุว่าปัจจัยสำคัญในการทำเกษตร คือ การมีประสบการณ์ในการทำเกษตร ความเป็นเจ้าของฟาร์ม ระดับการศึกษา และการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสมาคมเกษตรกร ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับเกษตรกรได้

1.2 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ

1) รูปแบบการทำการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบ พบว่าทุกรายทำการเกษตรในรูปแบบเกษตรผสมผสาน คือ มีกิจกรรมมากกว่าสองชนิดในพื้นที่ทั้งการปลูกไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นรายได้ในอนาคต เช่น สัก กันเกรา สะเดา กระถินเทพา ทั้ง ตะเคียน ร้อยละ 90 ปลูกไม้ผลเศรษฐกิจ เช่น ทุเรียน ลองกอง มะพร้าว น้ำหอม เงาะ มังคุด ส้ม ฝรั่ง ร้อยละ 80 ปลูกพืชผัก ร้อยละ 70 ปลูกปาล์ม น้ำมัน ยางพารา เลี้ยงสัตว์ปีก และเลี้ยงปลา ร้อยละ 50 กิจกรรมด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ร้อยละ 45 สัตว์เลี้ยงขนาดใหญ่ ร้อยละ 40 ทำนาข้าว ร้อยละ 30 เลี้ยงชันโรง ร้อยละ 20 ข้าวโพด และอ้อย ร้อยละ 15 เลี้ยงไส้เดือน และ เพาะเห็ด ร้อยละ 5 ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในฟาร์มจะมีความเกี่ยวเนื่องกันของกิจกรรม ทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพภายในฟาร์ม ซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ เกษตรกรยังสร้างมูลค่าเพิ่มจากการหมุนเวียนใช้ประโยชน์ทรัพยากรภายในฟาร์ม เช่น การนำมูลสัตว์ และเศษพืชมาทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการบำรุงดิน นำเศษพืชผักในแปลงมาเป็นอาหารเลี้ยงเป็ด และปลาจำพวกกินพืช ใช้ทางปาล์มน้ำมันมาเป็นอาหารให้วัวและแพะ การไถกลบตอซังเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน ซึ่งเป็นการจัดการของเสียได้อย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับการรายงานของ Malapane et al. (2024) ซึ่งพบว่า เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากในพื้นที่ชุมชนวาเร็นดา ประเทศแอฟริกาใต้ มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยการปลูกพืชสองชนิดหรือมากกว่าร่วมกันในบริเวณใกล้เคียง จะสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมศัตรูพืช ยับยั้งการเติบโตของวัชพืช และเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินด้วยการหมุนเวียนทรัพยากรภายในฟาร์ม เช่น มูลสัตว์ เศษอาหารสัตว์ เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน จะช่วยปรับปรุงปริมาณพืชผลโดยรวมได้ การใช้ปุ๋ยของเกษตรกรต้นแบบทั้งหมดจะใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากในพื้นที่ เช่น มูลสัตว์ ปุ๋ยหมักจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร น้ำหมักชีวภาพ จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง ฮอร์โมนไข่ ส่วนใหญ่จะไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดแมลงศัตรูพืช แต่จะใช้วิธีที่หลากหลายในการควบคุม เช่น การจับทำลาย การตัดแต่งกิ่งให้ต้นพืชมีความโปร่งเพื่อป้องกันโรค การใช้สารล่อศัตรูพืช การใช้ศัตรูธรรมชาติ การใช้สารชีวภัณฑ์ เช่น เชื้อราไตรโคเดอร์มา เชื้อราบีเวอร์เรีย เชื้อบีที รวมไปถึงการใช้

สารสกัดจากสมุนไพร สำหรับเทคโนโลยีสมัยใหม่และเครื่องจักรกลทางการเกษตรที่เกษตรกรต้นแบบนำเข้ามาใช้ภายในฟาร์มเพื่อลดแรงงานและต้นทุน รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ได้แก่ ระบบให้น้ำอัตโนมัติ รถเกี่ยวข้าว รถดำนา การจำหน่ายผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบจะจำหน่ายในหลายช่องทาง ได้แก่ จำหน่ายโดยตรงหน้าฟาร์ม จำหน่ายผ่านร้านค้าในชุมชนหรือหน่วยงานราชการในพื้นที่ จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง และจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ ในด้านมาตรฐานการผลิตของเกษตรกรต้นแบบพบว่า เกือบทั้งหมดมีใบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรจากหน่วยงานราชการ เช่น มาตรฐาน GAP และมาตรฐานอินทรีย์ ส่งผลให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นในคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิต ส่งผลให้สินค้าเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค สำหรับเหตุผลสำคัญในการทำเกษตรในรูปแบบผสมผสานของเกษตรกรต้นแบบในจังหวัดนราธิวาส ได้แก่

(1) เกษตรกรได้รับความรู้และแรงบันดาลใจในการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และสื่อต่าง ๆ ซึ่งมุ่งเน้นการผลิตเพื่อการดำรงชีพและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดย Mingsamorn et al. (2022) พบว่าการเข้าถึงความรู้ผ่านการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามรูปแบบเกษตรผสมผสาน

(2) เกษตรกรมีแนวคิดในการควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของผลผลิต โดยเริ่มจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และเลือกปลูกพืชที่บริโภคประจำเพื่อลดรายจ่าย สอดคล้องกับ Phetchit (2014) ที่พบว่าเกษตรกรให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารปลอดภัยเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

(3) การทำเกษตรผสมผสานช่วยลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านความผันผวนของราคา การระบาดของศัตรูพืช และภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมขังที่มักเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มของจังหวัดนราธิวาส และ (4) เกษตรกรมีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปีจากความหลากหลายของกิจกรรมการผลิต ซึ่ง Chankoom (2022) รายงานว่าการทำเกษตรผสมผสานตามหลักทฤษฎีใหม่ช่วยสร้างรายได้ทั้งรายวันและรายเดือน โดยเกษตรกรจะกำหนดกิจกรรมตามสภาพพื้นที่ ความต้องการของตลาด และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ Lekbangpong et al. (2022) ยังได้นำเสนอว่า รูปแบบการทำเกษตรผสมผสานสามารถปรับประยุกต์ได้ตามบริบทและประสบการณ์การเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้จากความสำเร็จ และการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ

2) ปัญหาในการทำการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบในจังหวัดนราธิวาส พบว่า ปัญหาที่เกษตรกรประสบมากที่สุดคือ โรคและแมลงศัตรูพืช/สัตว์ คิดเป็นร้อยละ 50 ได้แก่ โรคราแดงจากเชื้อไฟทอปธอร่าในทุเรียน โรคใบร่วงในยางพารา แมลงสิ่งในนา

ข้าว ถั่วแดง ถั่วเขียว ถั่วเหลือง และหนุในสวนปาล์ม ซึ่งเกษตรกรได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้สารชีวภัณฑ์ การใช้ปุ๋ยหมักสมุนไพร การใช้ไตรโคเดอร์มา และการใช้สารเคมีอย่างถูกวิธี รวมถึงการศึกษาหาความรู้จากสื่อออนไลน์ และการปรึกษาเจ้าหน้าที่รองลงมาคือปัญหาระยะธรรมชาติและสภาพอากาศ ร้อยละ 20 โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่ม ซึ่งเกษตรกรได้ปรับตัวโดยการวางแผนการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับฤดูกาล การปลูกพืชยกแคร่ และการเตรียมการป้องกันผลผลิตล้นหน้า เช่น การฉีดฮอร์โมน และแคลเซียมโบรอนเพื่อป้องกันผลร่วง ปัญหาระบบน้ำในการทำเกษตร ร้อยละ 15 เกษตรกรได้แก้ไขโดยการวางแผนการใช้น้ำ การสำรองน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง และการนำนวัตกรรมมาใช้ เช่น ระบบแอร์แวร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสูบน้ำ ส่วนปัญหาด้านดินเปรี้ยวดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และปัญหาด้านราคาผลผลิต พบในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 10 โดยเกษตรกรได้แก้ไขปัญหาดินด้วยการปรับปรุงดินตามคำแนะนำของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทออันเนื่องมาจากพระราชดำริ การใช้ปูนโดโลไมท์ และปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนปัญหาด้านราคาผลผลิต เกษตรกรได้แก้ไขโดยการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน รวมถึงการใช้ช่องทางการตลาดออนไลน์ ปัญหาที่พบน้อยที่สุด คือ การขาดแรงงานจ้างในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 5 ทั้งนี้ยังพบว่าเกษตรกรบางรายประสบปัญหามากกว่าหนึ่งด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาในการทำการเกษตรที่เกษตรกรต้องเผชิญ

3) ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต้นแบบต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยพบว่าประเด็นที่มีการเสนอแนะมากที่สุด คือ การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ 40 เกษตรกรต้องการให้หน่วยงานต่าง ๆ มีการประสานงาน และทำงานร่วมกัน เพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือการสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่ตรงตามความต้องการ ร้อยละ 35 โดยเกษตรกรเสนอให้หน่วยงานภาครัฐพิจารณาการสนับสนุนที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของเกษตรกร รวมถึงการปรับปรุงระเบียบราชการที่เป็นอุปสรรคต่อการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 25. เกษตรกรเสนอให้มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมองค์ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อกระตุ้นการพัฒนาและยกระดับการผลิต ตามด้วยการส่งเสริมด้านการตลาดและราคาผลผลิต ร้อยละ 20 โดยเฉพาะการช่วยเหลือด้านการประกันราคา และการเปิดศูนย์รับซื้อผลผลิต ส่วนประเด็นที่มีการเสนอแนะในสัดส่วนที่น้อย ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 15 เน้นให้เจ้าหน้าที่ต้องมีการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและทันต่อสถานการณ์ และการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ร้อยละ 10 โดยเสนอให้มีการสนับสนุนทั้งด้านเงินทุนและการสร้างแรงบันดาลใจผ่านเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ พบว่าเกษตรกรบางรายได้ให้ข้อเสนอแนะมากกว่าหนึ่งประเด็น สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการการสนับสนุนที่หลากหลายและครอบคลุมในหลายมิติ

2. คุณลักษณะที่สำคัญของเกษตรกรต้นแบบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบของจังหวัดนราธิวาส ผ่านการนำเสนอข้อมูลในภาพรวมจากความคิดเห็นที่มีความสอดคล้องกันของเกษตรกรต้นแบบแต่ละท่านพบว่า เกษตรกรต้นแบบของจังหวัดนราธิวาสมีคุณลักษณะที่สำคัญ 11 ประการ ประกอบด้วย (1) การรู้จักตัวเอง (2) การบริหารจัดการ (3) ความคิดสร้างสรรค์และการมีนวัตกรรม (4) ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (5) ทักษะการประสานงานและการสร้างเครือข่าย (6) ทักษะการถ่ายทอดความรู้ (7) ความกล้าเสี่ยง (8) ความอดทน (9) การมีจิตสาธารณะ (10) ความใฝ่รู้ตลอดเวลา และ (11) ความภาคภูมิใจในอาชีพ ดังนี้

2.1 การรู้จักตัวเอง (Self-awareness) เกษตรกรต้นแบบมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพ เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง รู้จุดแข็ง ความต้องการ ความชอบ ความถนัด และศักยภาพของตนเอง มีเป้าหมายที่ชัดเจน จากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบได้ให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันถึงการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์และรู้จักตนเอง ทั้งในด้านความชอบ ความถนัด และศักยภาพ มีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน วางแผนการทำงาน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการทำงานบนพื้นฐานของความพอเพียง และการปรับทัศนคติที่เหมาะสม การรู้จักตนเองทำให้เกษตรกรสามารถวางแผนการทำงาน และตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ สอดคล้องกับการรายงานของ Chokpigunthong & Chantaranamchoo (2019) ที่รายงานว่าการวิเคราะห์ความต้องการและสิ่งที่ตนเองมีอยู่เป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นการทำเกษตรกรรม เนื่องจากทำให้ทราบถึงสภาพของตนเอง และความต้องการที่แท้จริง เช่น สำรวจตนเองว่าต้องการเป็นอะไร ต้องการทำการเกษตรในทิศทางไหน ความรู้อะไรที่จำเป็นต้องใช้ และยังมีความสอดคล้องกับการงานวิจัยของ Pacharadit et al. (2022) ที่ระบุว่า การแสวงหาโอกาสทางธุรกิจจากฐานความสามารถของตนเอง คือ ต้องรู้จักตัวเองเพื่อพัฒนาให้เป็นอาชีพในอนาคต ถ้าจะสร้างธุรกิจขึ้นมาต้องเป็นสิ่งที่ตรงกับความสามารถ และความชอบที่แท้จริงของตนเอง ตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน กระตือรือร้นหาความรู้ เพื่อพัฒนาทักษะทางอาชีพ รวมถึงยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Saelee & Jadesadalug (2015) ที่รายงานว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจเกษตร ได้แก่ ความมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จ และการประกอบธุรกิจเกษตร

2.2 การบริหารจัดการ (Management) เกษตรกรต้นแบบมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีความรู้ และทักษะในการวางแผนและบริหารจัดการทรัพยากรเกษตรภายในฟาร์ม เช่น แรงงาน เงินทุน ที่ดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร การจัดการเทคโนโลยี และการตลาด สามารถควบคุมกระบวนการผลิตให้บรรลุตามเป้าหมาย มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) มีความสามารถในการวางแผนและบริหารจัดการเกษตรกรรมแบบให้ความสำคัญกับการศึกษาตลาด และวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค มีการวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เลือกกิจกรรมการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อม มีการจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ และวางแผนการผลิตให้มีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี นอกจากนี้ยังมีการจัดบันทึกข้อมูลการผลิตอย่างสม่ำเสมอเพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนาการผลิต สอดคล้องกับ Pacharadit et al. (2022) ที่รายงานว่า คุณลักษณะด้านการเป็นนักบริหารจัดการเกษตรกรรมประกอบด้วย การวางแผนกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเขียนแผนการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

2) มีความสามารถในการควบคุมการผลิตให้ได้คุณภาพและมาตรฐาน เกษตรกรต้นแบบให้ความสำคัญกับการผลิตที่ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัย โดยยึดหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (GAP) มาตรฐานการผลิตปาล์มน้ำมันอย่างยั่งยืน (RSOP) และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพ และสามารถต่อรองราคาผลผลิตได้ สอดคล้องกับ Sawatsuk et al. (2023) ที่รายงานว่า ระดับความต้องการในการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยในปัจจุบันอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความต้องการของผู้บริโภคในการรับประทานผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยเพื่อสุขภาพและความปลอดภัย

3) การหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เกษตรกรต้นแบบมีการใช้ทรัพยากรในฟาร์มอย่างคุ้มค่า โดยการนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำปุ๋ยหมัก ผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ ทำน้ำหมักชีวภาพและฮอร์โมนไข่ใช้เอง รวมถึงการใช้วิธีการควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี เพื่อลดต้นทุนการผลิตและรักษาสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับ Nantasarn et al. (2021) ที่รายงานว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ควรมีการบริหารจัดการปัจจัยการผลิตให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ลดค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิตบางชนิดลง และตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อขนาดและลักษณะการผลิตภายในฟาร์ม

4) การบริหารจัดการด้านการเงินและบัญชี เกษตรกรต้นแบบมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อติดตามสถานะทางการเงิน วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน ช่วยในการตัดสินใจและวางแผนการลงทุน ทำให้สามารถบริหารจัดการการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Chokpigunthong & Chantararnamchoo (2019) ที่รายงานว่า การทำบัญชีสามารถช่วยให้เกษตรกรทำการเกษตรได้อย่างมีระบบระเบียบ ทำให้ทราบถึงที่มาของรายได้ ต้นทุน และผลกำไร อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการหนี้สินและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสอดคล้องกับ Saelee & Jadesadalug (2015) ที่พบว่า ศักยภาพการจัดการด้านการเงินและการตลาดมีอิทธิพลทางบวกต่อความสำเร็จในการประกอบธุรกิจเกษตร

2.3 ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creative thinking and innovations) เกษตรกรต้นแบบมีการนำทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานฟาร์ม การวางแผนผังฟาร์มให้สวยงาม และสะดวกต่อการทำกิจกรรม การนำนวัตกรรมและแนวคิดสิ่งใหม่ ๆ มาช่วยในกระบวนการผลิต และการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยพบว่าเกษตรกรต้นแบบมีการประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมใน 3 ด้านหลัก ได้แก่

1) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการผลิต เช่น การติดตั้งระบบน้ำอัตโนมัติ การใช้โซลาเซลล์ผลิตกระแสไฟฟ้า การใช้ระบบแอร์แวนซ์เพิ่มแรงดันน้ำ และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โดยเกษตรกรให้ความสำคัญกับการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามและมีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างและมีเรื่องราวของตนเอง

3) การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เช่น การปลูกผักบนแคร่เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วมและศัตรูพืช การปลูกผักในภาชนะที่เคลื่อนย้ายได้ และการดัดแปลงวัสดุเหลือใช้มาเป็นภาชนะปลูก ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Pacharadit et al. (2022) ที่พบว่า พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงการนำความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้พัฒนาเกษตรกรรมประกอบด้วย การนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ การคิดค้นวิธีการใหม่ในการแก้ปัญหา และการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Chiamjinnawat & Wongwaiwiriya (2024) ที่ระบุว่าผู้ประกอบการเกษตรต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างรูปแบบการดำเนินธุรกิจและการสร้างคุณค่าใหม่ ๆ เช่น การแปรรูปผลผลิตและการพัฒนาช่องทางการจำหน่าย

2.4 ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information communication technology skill) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญในหลายด้าน เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ การควบคุมระบบให้น้ำและปุ๋ยภายในฟาร์ม การนำแอปพลิเคชันมาช่วยประเมินสภาพภูมิอากาศ ข้อมูลเชิงพื้นที่ และการคำนวณสูตรปุ๋ย การนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในเรื่องของการตลาดโดยการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรต้นแบบมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศใน 3 ด้านหลัก ได้แก่

1) การแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง โดยเกษตรกรใช้อินเทอร์เน็ต และสื่อออนไลน์ในการค้นหาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาการผลิตและปิดจุดอ่อนของตนเอง มีการผสมผสานระหว่างความรู้ดั้งเดิมกับความรู้ใหม่

2) การใช้แอปพลิเคชันเพื่อการจัดการฟาร์ม เช่น แอปพลิเคชัน smart me สำหรับทำบัญชีครัวเรือน แอปพลิเคชัน N-P-K สำหรับคำนวณการผสมปุ๋ย และแอปพลิเคชัน Windy สำหรับตรวจสอบสภาพอากาศและความชื้น

3) การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการตลาดและประชาสัมพันธ์ โดยใช้แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook และ TikTok ในการนำเสนอกระบวนการผลิตและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค รวมถึงใช้ Line ในการสื่อสารและจำหน่ายผลผลิตโดยตรงถึงผู้บริโภค สอดคล้องกับการศึกษาของ Nantasarn et al. (2021) ที่พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่มีการนำเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ทำให้สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับ Chiamjinnawat & Wongwaiwiriya (2024) ที่รายงานว่าเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้ผู้ประกอบการเกษตรสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ ใช้ในการติดต่อทางธุรกิจและการสื่อสาร ช่วยให้การบริหารจัดการภายในกิจการมีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

2.5 ทักษะการประสานงาน และการสร้างเครือข่าย (Coordination and networking) เกษตรกรต้นแบบให้ความสำคัญกับการประสานงานและการสร้างเครือข่ายทั้งกับหน่วยงาน และเกษตรกรด้วยกันเอง โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างเจ้าหน้าที่/หน่วยงานกับเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายระหว่างเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ช่วยลดระยะเวลาในการเรียนรู้และการลองผิดลองถูก โดยทักษะการประสานงานที่ดีได้นำไปสู่การรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่น การรวมกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรที่มีกิจกรรมทางการเกษตรเหมือนกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดีราคาถูก และการจัดการด้านการตลาด (Department of Agricultural Extension, 2024) ผลของการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายได้สร้างประโยชน์หลายประการ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sujarittum et al. (2018) ที่พบว่า การรวมกลุ่มทำให้เกษตรกรมีอำนาจในการต่อรองทางการตลาด นำไปสู่การสร้างความสะดวกสบายให้กับชุมชน และความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ Thirapong (2017) ยังพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่สามารถลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลผลิตได้ประมาณร้อยละ 20 สอดคล้องกับ Bunrod & Prapru (2024) ที่รายงานว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรแปลงใหญ่มีผลผลิตปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น ต้นทุนการผลิตลดลง รายได้เพิ่มขึ้น และได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP เพิ่มขึ้น

2.6 ทักษะการถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยี (Knowledge transfer) เกษตรกรต้นแบบมีความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้กับผู้ที่สนใจด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย โดยใช้ประสบการณ์จริงในการประกอบอาชีพเป็นตัวอย่างในการ

ถ่ายทอด ผ่านฟาร์มของตนเองที่เปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ให้ผู้สนใจทั้งเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปเข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเป็นต้นแบบในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม การถ่ายทอดความรู้ของเกษตรกรต้นแบบมีความสำคัญ เนื่องจากการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านการปฏิบัติ การสาธิต และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ผู้ที่มาเรียนรู้สามารถเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง นอกจากนี้การที่เกษตรกรต้นแบบเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่มาเรียนรู้อีกด้วย

2.7 ความกล้าเสี่ยง (Risk taking) เกษตรกรต้นแบบมีความกล้าในการตัดสินใจทำสิ่งใหม่ ๆ แสวงหาโอกาส และความท้าทายใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยจะมีการศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อประเมินเปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย งบประมาณ และผลประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อประเมินแล้วอยู่ในระดับความเสี่ยงที่ยอมรับได้ก็จะนำเทคโนโลยีนั้นมาปรับใช้เพื่อให้การผลิตมีประสิทธิภาพขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรต้นแบบมีความแตกต่างจากเกษตรกรทั่วไปที่มักจะยึดติดกับวิธีการผลิตแบบเดิม ๆ โดยเกษตรกรต้นแบบมีความกล้าที่จะทดลองทำสิ่งใหม่ เช่น การปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรธรรมชาติ แม้จะมีความเสี่ยงแต่ก็มีการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาข้อมูล และหาแนวทางแก้ไขจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ส่งผลให้สามารถพัฒนาระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการระบาดของโรคพืชโดยที่ยังคงรักษาระดับผลผลิตไว้ได้

2.8 ความอดทน (Tolerance) เกษตรกรต้นแบบมีความสามารถในการรับมือกับความเครียด ความท้าทาย และความยากลำบาก โดยไม่ท้อถอย ซึ่งกว่าที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพ ย่อมต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เช่น สภาพอากาศที่แปรปรวน ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ความผันผวนของราคาผลผลิต ความล้มเหลวจากการลองผิดลองถูก รวมถึงค่าสับประมาณหรือคูปองในอาชีพ ซึ่งเกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่ต้องล้มเลิกความตั้งใจ จากการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรต้นแบบให้ความสำคัญกับความอดทนว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มต้นทำการเกษตร หรือต้องการเป็นเกษตรกรมืออาชีพ นอกจากความอดทนแล้วยังต้องมีความตั้งใจ ความพยายาม ความขยัน และความรักในอาชีพอย่างแท้จริง เนื่องจากการประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรรมต้องใช้เวลา และความทุ่มเทอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกษตรกรต้นแบบแตกต่างจากเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่

2.9 การมีจิตสาธารณะ (Public consciousness) เกษตรกรต้นแบบให้ความสำคัญกับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่คาดหวังผลตอบแทนส่วนตัว มีความเสียสละทั้งเวลา แรงงาน และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อส่วนรวม พร้อมให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อประโยชน์ด้านการเกษตรของชุมชน เห็นได้จากการเป็น

อาสาสมัครของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ประมงอาสา ปศุสัตว์อาสา ทำหน้าที่ประสานงานเชื่อมโยงระหว่าง หน่วยงานกับเกษตรกร ถ่ายทอดความรู้และแก้ไขปัญหาเบื้องต้นให้กับ เกษตรกร รวมถึงเป็นที่ปรึกษาและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ เกษตรกรได้รับทราบ จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรต้นแบบไม่ เพียงแต่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ยังต้องมี จิตอาสา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความเสียสละที่จะถ่ายทอดองค์ ความรู้ให้กับผู้อื่น นอกจากนี้ต้องมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการ พัฒนาการเกษตรในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรต้นแบบไม่ได้ มุ่งเน้นเพียงความสำเร็จส่วนบุคคล แต่คำนึงถึงการพัฒนากา การเกษตรในภาพรวมด้วย

2.10 ความใฝ่รู้ตลอดเวลา (Lifelong learning) การมีความ ตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ และทักษะที่เพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง เป็นคุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรยุคใหม่ที่ต้องเผชิญกับ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี สังคม และเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่าง รวดเร็ว จากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบพบว่า การทำการเกษตร ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีความรู้ที่หลากหลายและรอบด้าน ตั้งแต่การ เข้าใจเรื่องดิน น้ำ สภาพอากาศ ไปจนถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกษตรกร จึงต้องหมั่นแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งจากผู้ ปรชาญชาวบ้าน การศึกษาดูงาน สื่อดิจิทัลอย่างอินเทอร์เน็ต และยูทูบ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน และการปรึกษาเจ้าหน้าที่จาก หน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chiamjinnawat & Wongwaiwiriya (2024) ที่พบว่าคุณลักษณะสำคัญของผู้ประกอบการ ธุรกิจการเกษตรในยุคดิจิทัลคือการเป็นผู้ใฝ่รู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและรอบด้าน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Siriwong et al. (2017) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จของเกษตรกรคือการ นำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติมา ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) นอกจากการแสวงหาความรู้แล้ว ทักษะคิดต่อการ เรียนรู้ก็มีความสำคัญไม่น้อย เกษตรกรต้นแบบหลายรายเน้นย้ำถึงการ ทำตัวเป็นน้ำไม่เต็มแก้ว คือ การเปิดใจรับความรู้ใหม่อยู่เสมอ และเข้าใจว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต ดังที่ Pumirak (2017) ได้ศึกษาพบว่า ปรชาญชาวบ้านทุกราย เห็นตรงกันว่าผู้นำเกษตรกรต้องเป็นผู้ใฝ่รู้เรียนรู้ตลอดเวลา และ สามารถนำความรู้และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การเป็นศูนย์เรียนรู้หรือต้นแบบ ให้แก่เกษตรกรรายอื่น ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกษตรกรต้อง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมงานแสดงนวัตกรรมการเกษตร การศึกษาดูงาน หรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายเกษตรกร โดยนำความรู้ที่ได้มาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง การเป็นผู้ใฝ่รู้ตลอดเวลาจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยให้เกษตรกร

สามารถพัฒนาตนเอง และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม

2.11 ความภาคภูมิใจในอาชีพ (Self-esteem in a career) ความภาคภูมิใจในอาชีพเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พบในเกษตรกร ต้นแบบ จากการสัมภาษณ์พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีและมี ความรักในอาชีพเกษตรกรรมอย่างลึกซึ้ง โดยมองว่าเป็นอาชีพที่ให้ อิสระในการดำเนินชีวิต สามารถสร้างรายได้เพียงพอสำหรับเลี้ยงดู ครอบครัว แม้อาจไม่ได้รวยมาก แต่มีความมั่นคงทางอาหาร การได้รับ การยอมรับให้เป็นต้นแบบหรือแบบอย่างให้กับคนในชุมชน ยิ่งเพิ่ม ความภาคภูมิใจและความรักในอาชีพมากขึ้น เกษตรกรต้นแบบมี ความสุข และเต็มใจที่จะแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ให้แก่ผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phonsukkarn & Jintanasirinurak (2021) ที่พบว่า ความภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จและความยั่งยืนในการประกอบอาชีพ โดยความผูกพันกับ อาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรต้นแบบมักเริ่มต้นตั้งแต่วัยเยาว์ และสืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ ดังกรณีของเกษตรกรต้นแบบรายหนึ่งที่มี ความผูกพันกับการทำนามาตั้งแต่เด็ก จนนำไปสู่การริเริ่มโครงการ ฟันฟุนไร่ร้างในหมู่บ้านตามคำแนะนำของผู้อาวุโสในชุมชน และพัฒนา ต่อยอดเป็นโรงเรียนชาวนาเพื่อถ่ายทอดความรู้และวิถีชีวิตการทำนา ให้แก่เยาวชน และผู้สนใจ สะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจที่ไม่ เพียงแต่การประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพ แต่ยังรวมถึงการอนุรักษ์และ สืบสานวิถีชีวิตเกษตรกรรมให้คงอยู่ ด้วยความรักและความภาคภูมิใจ ในอาชีพนี้ เกษตรกรหลายรายจึงมีความปรารถนาที่จะส่งต่ออาชีพ เกษตรกรรมไปยังรุ่นลูก เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพที่มีคุณค่าและยังคง เป็นอาชีพที่น่าทำในปัจจุบัน ความรู้สึกผูกพันและภาคภูมิใจนี้เป็น แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยึดมั่นในอาชีพ ดังที่เกษตรกร ต้นแบบหลายรายกล่าวว่า "ยังไม่เคยคิดที่จะทิ้งอาชีพนี้เลย" แสดงให้ เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะสืบสานและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมให้ยั่งยืน ต่อไป

จากผลการศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรต้นแบบในจังหวัด นราธิวาส พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศและใน ประเทศไทยหลายงานวิจัย โดย McElwee (2006) ได้ศึกษาทักษะที่ จำเป็นสำหรับเกษตรกรในหกประเทศของยุโรป ได้แก่ อังกฤษ ฟินแลนด์ โปแลนด์ อิตาลี สวิสเซอร์แลนด์ และเนเธอร์แลนด์ พบว่าเกษตรกรทั้งรายใหญ่และรายย่อยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ทักษะสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะการทำธุรกิจทั่วไปและการจัดการ 2) ทักษะทางการตลาด การเงิน และการวางแผนธุรกิจ และ 3) ทักษะ การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศไทย โดย Pacharadit (2021) ได้สรุปคุณลักษณะของผู้ประกอบการ เกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไว้ 8 ข้อ ได้แก่ 1) การรู้ความถนัดของตนเอง 2) การเชื่อมั่นในความสามารถ ตนเอง มีความมุ่งมั่นตั้งใจนำตนเองไปสู่โอกาสและความสำเร็จ

3) ความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร รู้คุณค่าของอาชีพเกษตรกร
 4) ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 5) ความสามารถคิดริเริ่ม
 สร้างสรรค์หาแนวทางใหม่ ๆ 6) ความกล้าแข่งขันเพื่อหาโอกาสใหม่ ๆ
 7) ความเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 8) ความสามารถในการบริหารจัดการ
 และ Singkhum et al. (2020) ได้จำแนกคุณลักษณะของเกษตรกรมือ
 อาชีพออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านความรู้ ครอบคลุมเรื่อง
 การตลาด การแปรรูป การผลิต และการใช้เทคโนโลยีการจัดการ
 2) ด้านทัศนคติ ประกอบด้วยความอดทน ความเชื่อมั่นในตนเอง การ
 มีเครือข่าย และการมีจิตสาธารณะ และ 3) ด้านทักษะ โดยเฉพาะ
 ทักษะด้านการตลาดและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องกับ
 Kamphaengphet et al. (2019) ที่พบว่าผู้ประกอบการที่ประสบ
 ความสำเร็จในธุรกิจเกษตรต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของ
 ตนเอง สามารถควบคุมสถานการณ์และแก้ปัญหาด้วยความคิดริเริ่ม
 สร้างสรรค์ มีความสม่ำเสมอและใส่ใจในการเรียนรู้ รู้จักแสวงหาโอกาส
 สร้างเครือข่าย และมีทักษะการจัดการเชิงกลยุทธ์ นอกจากนี้การศึกษา
 ของ Phithuk (2020) เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็น

ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการ
 พัฒนาการของผู้ประกอบการ โดยแบ่งเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัย
 ภายนอก ในส่วนของปัจจัยภายในประกอบด้วย การมีทัศนคติที่ดีต่อ
 อาชีพ การรู้จักตนเอง ความมุ่งมั่นอดทน ความกล้าในการปรับเปลี่ยน
 การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทักษะการคิด
 เป็นระบบ การวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติ ความสามารถในการจัดการ
 ฟาร์ม การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และการมีแรงบันดาลใจ ส่วนปัจจัย
 ภายนอกที่สำคัญได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีเครือข่ายและชุมชนที่เข้มแข็ง รวมถึงการมี
 ต้นแบบที่ดีให้ศึกษาเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของเกษตรกร
 ต้นแบบที่พบในจังหวัดนราธิวาสมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาทั้ง
 ในและต่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทักษะการจัดการ
 การตลาด การใช้เทคโนโลยี รวมถึงการมีทัศนคติที่ดี ความมุ่งมั่น
 และการสร้างเครือข่าย ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ
 ในการประกอบอาชีพเกษตรกรมอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดตาม
 Table 1

Table 1 Frequency distribution of various characteristics of model farmers

Characteristics	Model Farmers																				Total	%
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
1) Self- awareness	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
2) Management	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
2.1) Planning and management	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	17.00	85.00
2.2) Quality control and standardization	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓			✓	✓	✓		✓	14.00	70.00
2.3) Efficient resource utilization	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	16.00	80.00
2.4) Financial and accounting management	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓		✓				✓	✓				10.00	50.00
3) Creative thinking and innovations	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
3.1) Technology and innovation adoption	✓	✓	✓				✓		✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	12.00	60.00
3.2) Product and packaging development	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓				15.00	75.00
3.3) Production model adaptation	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓			15.00	75.00
4) Information communication technology skill	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
4.1) Access to knowledge and information	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
4.2) Farm management applications usage	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓			14.00	70.00
4.3) Social media usage for marketing	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	15.00	75.00

Table 1 Frequency distribution of various characteristics of model farmers (Continue)

Characteristics	Model Farmers																				Total	%
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
5) Coordination and networking	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18.00	90.00
6) Knowledge transfer	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
7) Risk taking	✓	✓		✓			✓		✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓			11.00	55.00
8) Tolerance	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		17.00	85.00
9) Public consciousness	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00
10) Lifelong learning	✓	✓			✓	✓				✓		✓	✓		✓	✓	✓			✓	11.00	55.00
11) Self-esteem in a career	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20.00	100.00

Data collected from in-depth interviews with model farmers in Narathiwat province. Multiple characteristics could be exhibited by each farmer. % calculated based on total number of model farmers (n=20)

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และคุณลักษณะที่สำคัญของเกษตรกรกรต้นแบบจังหวัดนราธิวาส พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรมากกว่า 20 ปี มีเงินทุนเพียงพอสำหรับการลงทุนทางการเกษตร และมีการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความพร้อมในการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ นอกจากนี้ การเป็นสมาชิกศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ยังเอื้อให้เกษตรกรมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีด้านการเกษตรผ่านการฝึกอบรมโดยเกษตรกรต้นแบบมีคุณลักษณะสำคัญ 11 ประการที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของเกษตรกรต้นแบบ ได้แก่ (1) การรู้จักตัวเอง มีความเข้าใจในจุดแข็ง ความต้องการ และศักยภาพของตนเอง ทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สามารถเลือกกิจกรรมทางการเกษตรที่เหมาะสมกับความถนัดและทรัพยากรที่มีอยู่ (2) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ การจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (3) การมีความคิดสร้างสรรค์ และการใช้นวัตกรรม สามารถนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ และผสมผสานนวัตกรรมเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลงตัว (4) การมีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการทำเกษตรยุคใหม่ การใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และการตลาด รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลผลิต เข้าถึงผู้บริโภคได้กว้างขวางขึ้น ลดต้นทุนด้านการตลาด และเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ (5) การประสานงานและการสร้างเครือข่ายช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร เพิ่มอำนาจในการต่อรอง ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (6) ทักษะการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี เกษตรกรต้นแบบสามารถสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้กับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยในการเผยแพร่ความรู้ แต่ยังเสริมสร้างบทบาทของเกษตรกรต้นแบบในฐานะผู้นำชุมชน และแหล่งความรู้สำหรับเกษตรกรรายอื่น (7) ความกล้าเสี่ยง

กล้าที่จะทดลองสิ่งใหม่ ๆ ทำให้เกษตรกรต้นแบบสามารถคว้าโอกาสใหม่ ๆ และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของตลาด และสภาพแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว (8) ความอดทน เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งในอาชีพเกษตรกรกร ความสามารถในการรับมือกับความท้าทายและอุปสรรคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ โรคระบาด หรือความผันผวนของตลาด โดยไม่ย่อท้อ ความอดทนนี้ช่วยให้เกษตรกรต้นแบบสามารถฝ่าฟันช่วงเวลาที่ยากลำบาก และส่งผลต่อความสำเร็จในระยะยาว (9) การมีจิตสาธารณะ เป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นในเกษตรกรกรต้นแบบ เกษตรกรต้นแบบไม่เพียงแต่มุ่งเน้นความสำเร็จส่วนตัว แต่ยังให้ความสำคัญกับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การเป็นอาสาสมัครในโครงการต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (10) ความใฝ่รู้ตลอดเวลา มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เข้าร่วมการอบรม ศึกษาดูงาน และค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ความใฝ่รู้นี้ช่วยให้สามารถปรับตัวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการรักษาความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนของอาชีพ และ (11) ความภาคภูมิใจในอาชีพ มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรกร มองว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มั่นคง และสามารถสร้างรายได้ที่ดี ความภาคภูมิใจนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความมุ่งมั่นในการทำงาน แต่ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับอาชีพเกษตรกรกรอีกด้วย

ซึ่งผลการศึกษานี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาคการเกษตรในจังหวัดนราธิวาสและพื้นที่อื่น ๆ โดยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรรายอื่น ๆ การปรับปรุงนโยบายส่งเสริมการเกษตร และการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งการพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ในเกษตรกรจะช่วยเร่งการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และสนับสนุนการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาการเกษตร การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงควรมีการพัฒนากระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ การเข้าถึงเทคโนโลยี การสร้างเครือข่าย และการพัฒนาธุรกิจเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวในเกษตรกรรายอื่นต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาในครั้งนี้ขอขอบคุณเกษตรกรต้นแบบของจังหวัดนราธิวาส สำนักงานเกษตรจังหวัดนราธิวาส สำนักงานเกษตรอำเภอและนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้การสนับสนุนที่ดี และขอบคุณสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผู้สนับสนุนทุนรัฐบาลทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ทุนพัฒนาบุคลากรภาครัฐ) ประจำปี 2564

References

- Bunrod, S., & Prapruai, P. (2024). Expectations in deciding to participate in the Large Collaborative Farming Project (LCFP) of oil palm farmers in Narathiwat Province. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 52(2), 406-417. doi: 10.14456/kaj.2024.28 (in Thai)
- Chankoom, N. (2022). The potential building of farmers in the new era with integrated farming in Ban Lamdaeng, Hantapao Subdistrict, Wongnoi District, Phranakhonsiyuttha Province. *Journal of MCU Social Development*, 7(2), 1-11. (in Thai)
- Chiamjinnawat, B., & Wongwaiwiriya, J. (2024). Learners' needs and components of agribusiness entrepreneurship in the digital age. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 52(1), 142-165. doi:10.14456/kaj.2024.11 (in Thai)
- Chokpignonthong, P., & Chantaranamchoo, N. (2019). The processes and conditions for success of farmers development toward smart farmers in Nakhon Pathom Province. *Proceedings of the 16th KU-KPS national conference* (pp.2489-2501). Nakhon Pathom Thailand: Kasetsart University. (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. (2021a). *Criteria and guidelines for outstanding farmer selection program*. Accessed November 3, 2024. Retrieved from <https://ssnet.doae.go.th/wpcontent/uploads/2020/01.pdf> (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. (2021b). *Guidelines for smart farmer development program*. Accessed November 3, 2024. Retrieved from <https://www.doae.go.th> (in Thai)
- Department of Agricultural Extension. (2024). *The Large Collaborative Farming Project (LCFP)*. Accessed June 15, 2024. Retrieved from <https://www.doae.go.th> (in Thai)
- Kamphaengphet, M., Thammaapipon, S., & Sangraksa, N. (2019). Agripreneurship characteristics in green agribusiness. *Business Review*, 11(1), 262-275. (in Thai)
- Lekbangpong, S., Monkaew, T., Pulnual, N., & Sriplod, S. (2022). The model of the career development in the integrated farming system for lifestyle of new model farmers in Nakhon Si Thammarat Province. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 16(3), 133-142. (in Thai)
- Malapane, O. L., Musakwa, W., & Chanza, N. (2024). Indigenous agricultural practices employed by the Vhavenda community in the Musina Local municipality to promote sustainable environmental management. *Heliyon*, 10(13), e33713. doi: 10.1016/j.heliyon.2024.e33713
- McElwee, G. (2006). The enterprising farmer: a review of entrepreneurship in agriculture. *Journal of the Royal Agricultural Society of England*, 167, 66-75.
- Mingsamorn, C., Rungkaeat, N., Kruekum, P., & Pounngamchuen, J. (2022). Farmer's practices of integrated farming system patterns in Chaeson Sub-District, Muangpan District, Lampang Province. *Journal of Agricultural Research & Extension*, 40(1), 161-171. (in Thai)
- Nantasarn, M., Sittbisuntikul, K., & Nunthasen, W. (2021). The efficiency measurement of farm productive of young farmers Maha Sarakham Province. *Prawarun Agricultural Journal*, 18(1), 95-103. doi: 10.14456/paj.2021.12. (in Thai)
- Narathiwat Province. (2022). *Narathiwat Province development plan*. Accessed June 15, 2024. Retrieved from https://www2.narathiwat.go.th/nara2016/files/com_news_develop_plan/2023-01_09cea4479f3f3b8.pdf. (in Thai)
- Office of Agricultural Economics. (2019). *Evaluation report of smart farmer development project in 2014*. Accessed November 3, 2024. Retrieved from https://www.oae.go.th/assets/portals/1/fileups/evaoaed_ata/files/27102565re08.pdf (in Thai)

- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *National strategy 2018-2037*. Accessed November 3, 2024. Retrieved from <https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=index> (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The thirteenth national economic and social development plan (2023-2027)*. Accessed November 3, 2024. Retrieved from https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_2023_0307173518.pdf (in Thai)
- Pacharadit, S. (2021). *Development of a training curriculum to enhance youth agricultural entrepreneurship characteristics for agricultural science students*. (Doctoral dissertation). Bangkok, Thailand: Srinakharinwirot University. (in Thai)
- Pacharadit, S., Patphol, M., & Jamjuree, D. (2022). A study of youth agriculture entrepreneurship characteristics according to the philosophy of sufficiency economy. *RMUTT Global Business and Economics Review*, 17(1), 14-30. (in Thai)
- Phetchit, J. (2014). *Factors affecting integrated agriculture of farmers in Ban Na San District, Surat Thani Province*. (Master's thesis). Nonthaburi, Thailand: Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai)
- Phithuk, A. (2020). *The development of farmers to be smart entrepreneur farmers*. (Doctoral dissertation). Bangkok, Thailand: Silpakorn University. (in Thai)
- Phonsukkarn, S., & Jintanasirinurak, S. (2021). Factors for success in promoting and developing young farmers. *Proceedings of the 14th National and international conference* (pp. 588-596). Bangkok, Thailand: Suan Sunandha Rajabhat University. (in Thai)
- Prasertsin, U., Srihaset, K., & Laonoi, A. (2021). Guidelines for competency-based assessment in 21st century. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 27(2), 16-31. (in Thai)
- Pumirak, N. (2017). The characteristics of ideal farmer leaders by local scholar: a case study of Nakhon Si Thammarat Province, Trang Province, and Phatthalung Province. *Proceedings of the 14th KU-KPS conference*. (pp. 3919-3926). Nakhon Pathom, Thailand: Kasetsart University. (in Thai)
- Saelee, A., & Jadesadalug, V. (2015). Effect of business management potential and entrepreneur's personality on cassava entrepreneur's success in Bo Phloi District, Kanchanaburi Province. *Lampang Rajabhat University Journal*, 4(2), 1-12. (in Thai)
- Sapbamrer, R., & Thammachai, A. (2020). Factors affecting use of personal protective equipment and pesticide safety practices: a systematic review. *Environmental Research*, 109444.doi: 10.1016/j.envres.2020.109444
- Sawatsuk, B., Passom, S., Ratanasanguanvongs, K., & Phrueksawatnon, P. (2023). Factors Influencing consumer decision-making behavior in purchasing organic agricultural products in Phayao Province. *Journal of Management Science Changrai Rajabhat University*, 18(2), 203-235. (in Thai)
- Singkhum, A., Keowan, B., Yooprasert, B., & Yotakhong, S. (2020). Development model of professional farmer in Northeastern Vocational Institute of Agriculture. *Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning*, 12(1), 163-177. (in Thai)
- Siriwong, P., Boonsang, S., & Klinthongthip, P. (2017). Life history and narrative of the success of farmer to entrepreneur's case study Lung Sa-ArdSriphan Business Ngam Wong Wan Bangkok. *Proceedings of the 2nd Rajabhat Maha Sarakham university graduate conference*. (pp.272-279). Maha Sarakham, Thailand: Maha Sarakham: Rajabhat Maha Sarakham University. (in Thai)
- Sujarittum, C., Kulabutr, C., & Sripoona, S. (2018). Social stability creation for rubber plant group by full cycle rubber plantation development in Loei Province. *Dhammathas Academic Journal*, 18(2), 11-22. (in Thai)
- Thirapong, K. (2017). The large agricultural land plot program and the context of Thailand's agriculture. *Proceedings of the national conference in economics*. (pp. 49-64). Bangkok, Thailand: Ramkhamhaeng University. (in Thai)

Research article

A study of the characteristics of the model farmers in Narathiwat Province

Prajak Thepkun¹ and Apinya Ratanachai^{2*}

¹*Tropical Agricultural Resource Management Program, Resource Management Agricultural Innovation and Management Division, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Hat Yai District, Songkhla Province, Thailand 90110*

²*Agricultural Innovation and Management Division, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Hat Yai District, Songkhla Province, Thailand 90110*

ARTICLE INFO**Article history**

Received: 11 September 2024

Revised: 1 November 2024

Accepted: 7 December 2024

Online published: 26 December 2024

Keyword

Characteristics

Model farmer

Integrated farming

Successful farmers

ABSTRACT

The objectives of this study were to: (1) examine the basic personal information and agricultural production activities of model farmers, and (2) analyze the characteristics of model farmers in Narathiwat Province. This qualitative research employed purposive sampling to select 20 model farmers aged 25–60 years with over 5 years of farming experience and recipients of outstanding farmer awards. Data were collected through semi-structured interviews and observations and analyzed using content analysis. The results showed that most model farmers were male, with an average age of 50.60 years, and had education levels above the compulsory requirement. They owned an average of 23.90 rai of agricultural land and had over 20 years of farming experience. Most were members of Agricultural Knowledge Management Centers and earned an average annual agricultural income of 540,792 baht. All practiced integrated farming used a combination of organic and chemical fertilizers, and nearly all held GAP certification. The major agricultural challenges reported were plant diseases and pests. The key characteristics contributing to the success of model farmers included: (1) self-awareness; (2) management skills; (3) creative thinking and innovation; (4) information technology skills; (5) coordination and networking skills; (6) knowledge transfer skills; (7) risk-taking; (8) tolerance; (9) public consciousness; (10) lifelong learning; and (11) self-esteem in their profession. These characteristics can serve as guidelines for developing other farmers, enhancing agricultural promotion policies, and designing training programs tailored to farmers' needs.

*Corresponding author

E-mail address: apinya.r@psu.ac.th (A. Ratanachai)

Online print: 26 December 2024 Copyright © 2024. This is an open access article, production, and hosting by Faculty of Agricultural Technology, Rajabhat Maha Sarakham University. <https://doi.org/10.14456/paj.2024.58>